

**KANCELARIA
SENATU**

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI
I KORESPONDENCJI

Warszawa, 20 lipca 2022 r.

BADK.DPK.133.39.2022

P10-39/22	Data wpływu petycji 23 maja 2022 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 19 lipca 2022 r.

**USTAWA O DZIAŁACZACH OPOZYCJI
ANTYKOMUNISTYCZNEJ ORAZ OSOBACH
REPRESJONOWANYCH Z POWODÓW POLITYCZNYCH**

TEMAT

**NOWE KRYTERIUM DLA UZNANIA REPRESJI
- DOPROWADZENIE POBOROWEGO LUB ŻOŁNIERZA
DO MIEJSCA PEŁNIENIA SŁUŻBY WOJSKOWEJ**

WNOSZACY PETYCJE: petycja indywidualna

Janusz Andryszak.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych.

UZASADNIENIE WNOSZĄCYCH PETYCJE:

Autor petycji wnioskuje o zmianę art. 3 ust. 2 ustawy, w którym za osobę represjonowaną z powodów politycznych, uznaje się m.in. osobę, która w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r. przez okres powyżej 30 dni, pełniła zasadniczą służbę wojskową lub czynną służbę wojskową w ramach ćwiczeń wojskowych, do której odbycia została powołana z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce.

Wnioskowana zmiana ma na celu zawężenie stosowania treści art. 3 ust. 2 ustawy tylko do osób, które powyżej 30 dni pełniły zasadniczą lub czynną służbę wojskową w ramach ćwiczeń wojskowych, do której odbycia zostały powołane z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności, jeżeli zostały one doprowadzone do miejsca pełnienia służby z zastosowaniem wobec nich przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Wojskowej Służby Wewnętrznej lub Milicji Obywatelskiej.

Ostatnie zdanie, uzupełniające treść przywołanego przepisu, spowoduje, że za osoby represjonowane z powodów politycznych nie będą uznawane te osoby, które będąc powołane do służby wojskowej z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości, stawily się do tej służby dobrowolnie, nie podejmując żadnego ryzyka poniesienia konsekwencji wynikających z niestawiennictwa się do tej służby.

Zdaniem wnoszącego petycję, postulowana zmiana pozwoli na zmniejszenie poczucia krzywdy osób, które będąc powołanymi do służby w LWP z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości, wykazały się odwagą - nie stawily się do służby wojskowej po otrzymaniu karty powołania, narażając się tym samym na kolejne represje w postaci grożącej im kary pozbawienia wolności.

STAN PRAWNY:

Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1255) w art. 3 ust. 2 stanowi, że osobą represjonowaną z powodów politycznych jest osoba, która w okresie

od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r. (...) przez okres powyżej 30 dni pełniła zasadniczą służbę wojskową lub czynną służbę wojskową w ramach ćwiczeń wojskowych, do której odbycia została powołana z przyczyn politycznych za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowania politycznych praw człowieka w Polsce.

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1984 r. Nr 7, poz. 31) – *tekst jednolity z 1984 r., obowiązujący w okresie, w którym autor petycji nie stawiał się do wyznaczonej jednostki wojskowej celem odbycia służby wojskowej* – w **art. 61 ust. 1** określała: „Powołani do czynnej służby wojskowej są obowiązani stawić się do tej służby w określonym terminie i miejscu. Stają się oni żołnierzami w czynnej służbie wojskowej z chwilą stawienia się do tej służby w określonym miejscu”.

Zgodnie z **art. 61 ust. 2** „W razie niestawienia się powołanego do czynnej służby wojskowej bez uzasadnionej przyczyny, z wyjątkiem ćwiczeń wojskowych rotacyjnych, starosta (prezydent miasta na prawach powiatu) właściwy ze względu na miejsce pobytu stałego (...), na wniosek wojskowego komendanta uzupełnień, zarządza przymusowe doprowadzenie powołanego przez Policję do wskazanej jednostki wojskowej, w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji”.

W **art. 224 ust. 1 pkt 1** ustawy określono: „Kto wbrew obowiązkom wynikającym z ustawy lub przepisów wydanych na jej podstawie nie zgłasza się do rejestracji lub poboru w określonym terminie i miejscu (...) podlega karze aresztu do 3 miesięcy albo karze grzywny do 20.000 złotych”.

Jednocześnie w **art. 228 ust. 1** zapisano: „Kto w celu dłuższego lub trwałego uchylenia się od obowiązku służby wojskowej albo innej służby przewidzianej w ustawie dopuszcza się czynu określonego w art. 224 ust. 1, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

W nawiązaniu do treści petycji oraz okoliczności opisanych w uzasadnieniu petycji, skutkujących dla autora petycji decyzją podjętą w 1984 r. o nie stawieniu się do obowiązkowej służby wojskowej, należy odnieść się do porządku prawnego, który wówczas obowiązywał i wynikające z niego sankcje karne, za nie wypełnienie obowiązków wynikających z ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1984 r. Nr 7, poz. 31).

W razie niestawienia się powołanego do służby, bez uzasadnionej przyczyny, przewidziana była sankcja w postaci przymusowego doprowadzenia takiej osoby do jednostki

wojskowej. W końcowej części ustawa zawierała przepisy karne, które przewidywały sankcje karne w przypadku m.in. niezgłoszenia się poborowego do odbycia służby wojskowej - za taki czyn groziła kara aresztu do 3 miesięcy albo kara grzywny do wysokości 20.000 zł. Natomiast, w razie dłuższego lub trwałego uchylania się poborowego od wypełnienia obowiązku służby wojskowej albo innej służby przewidzianej w ustawie, art. 228 ust. 1 przewidywał karę do 3 lat pozbawienia wolności.

Komentarze do art. 144 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (niezgłoszenie się do odbywania czynnej służby wojskowej)

Zgodnie¹ z art. 144 § 1 ustawy Kodeks karny (dalej jako „kk”) kto, będąc powołanym do pełnienia czynnej służby wojskowej, nie zgłasza się do odbywania tej służby w określonym terminie i miejscu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. W wypadku mniejszej wagi sprawca podlega natomiast grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku (art. 144 § 2 kk). Przepis ten chroni obronność państwa. Obowiązek obrony kraju uwarunkowany jest konstytucyjnie (art. 85 Konstytucji RP). Jego zakres skonkretyzowano zaś w ustawie o powszechnym obowiązku obrony. Indywidualnym przedmiotem chronionym na gruncie komentowanej regulacji jest obowiązek służby wojskowej.

Przestępstwo² z art. 144 kk należy zaliczyć do grupy przestępstw formalnych o trwałym charakterze (uchwała Sądu Najwyższego z 30 września 1985 r., sygn. U 1/85). Oznacza to, że jego bytu nie uzależnia się od wystąpienia jakiegokolwiek skutku. Wystarczy zatem sam fakt niezgłoszenia się do odbycia służby wojskowej lub służby zastępującej służbę wojskową (M. Flemming, J. Wojciechowska [w:] Kodeks karny. Część szczególna, t. 1, red. A. Wąsek, R. Zawłocki, 2010, s. 122). Stan bezprawny z nim związany trwa tak długo, jak długo istnieje obowiązek zgłoszenia się do służby wojskowej (wyrok Sądu Najwyższego z 23 sierpnia 1974 r., sygn. Rw 412/74).

Podmiotem³ przestępstwa z art. 144 może być osoba, która została powołana do pełnienia czynnej służby wojskowej lub do służby zastępującej służbę wojskową - jest to przestępstwo indywidualne. Z. Ćwiąkalski (w: A. Zoll (red.), Kodeks..., t. 2, 2008, s. 190) uważa, że przestępstwo określone w art. 144 może być popełnione umyślnie, i to z zamiarem bezpośrednim, gdyż nie można „nie zgłaszać się” z zamiarem ewentualnym, w dodatku jeżeli

¹ <https://kruczek.pl/uchylanie-sie-od-sluzby-wojskowej>.

² Konarska-Wrzosek Violetta (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Art. 144 [Uchylanie się od odbywania służby wojskowej], 4, wyd. III.

³ Filar Marian (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Art. 144 [Uchylanie się od odbywania służby wojskowej], 4, wyd. V.

przestępstwo jest popełnione przez zaniechanie. Podobnie uważa A. Kamiński (w: O. Górniok (red.), Kodeks..., s. 485). Według A. Marka (Prawo..., 2011, s. 419) przestępstwo z art. 144 jest umyślne i wymaga zamiaru bezpośredniego, którego istoty nie wypełnia wynikające z lekkomyślności lub niedbalstwa niezgłoszenie się do odbycia służby w wyznaczonym miejscu i czasie. R. Góral (Kodeks..., 2007, s. 264) przyjmuje, że omawiane przestępstwo ma charakter umyślny, wymagany jest zamiar bezpośredni, w wypadku zaś mniejszej wagi możliwy jest zamiar w obu postaciach. A. Michalska-Warias (w: T. Bojarski (red.), Kodeks..., 2012, s. 330) przyłącza się do poglądu, że czynów tych sprawca może się też dopuścić w zamiarze ewentualnym - sprawca nie chce zlekceważyć obowiązku stawiennictwa, ale ze względu np. na szczególne wydarzenia rodzinne nie stawia się w wyznaczonym terminie. Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że: „Przestępstwo może być popełnione umyślnie z zamiarem bezpośrednim, lecz jedynie w odniesieniu do najgroźniejszej jego postaci, gdy sprawca nie zgłasza się do odbywania wojskowej służby w zamiarze trwałego uchylecia się od tej służby. W pozostałych wypadkach, a mianowicie wtedy, gdy powołany do odbycia zasadniczej służby wojskowej nie zgłasza się w określonym czasie i miejscu lub nie zgłasza się przez czas dłuższy niż 14 dni, po stronie sprawcy może występować wina umyślna w obu postaciach” (wyrok SN z 2 czerwca 1972 r., Rw 276/72, OSNKW 1972, nr 10, poz. 164).

INFORMACJE DODATKOWE:

Z uwagi na tematykę podobną do omawianej petycji, należy przywołać petycję P10-04/22, którą wniósł do Senatu 19 stycznia 2022 r. pan Janusz Andryszak. Dotyczyła ona zmiany art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych, w celu wprowadzenia możliwości stosowania art. 81a § 1 k.p.a. w sytuacji braku pełnej dokumentacji represjonowania w następstwie niszczenia i ukrywania dokumentów przez służby PRL.

Zdaniem autora petycji, stosowanie przez Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych przepisu: „Jeżeli przedmiotem postępowania administracyjnego jest nałożenie na stronę obowiązku bądź ograniczenie lub odebranie stronie uprawnienia, a w tym zakresie pozostają niedające się usunąć wątpliwości co do stanu faktycznego, wątpliwości te są rozstrzygane na korzyść strony”, w prowadzonych przez Urząd postępowaniach mających na celu ustalenie, czy osoba składająca wniosek, była represjonowaną z powodów politycznych, mogłoby pomóc osobom niemogącym przedstawić pełnej dokumentacji represjonowania, uzyskać status osoby represjonowanej.

Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji 11 maja 2022 r. rozpatrzyła petycję.

Senatorowie, po zapoznaniu się z treścią petycji, z przepisami regulującymi materię petycji oraz opinią Instytutu Pamięci Narodowej, zdecydowali o niekontynuowaniu prac nad petycją

Dodatkowe informacje dla omawianej petycji wynikają z pisma zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich Stanisława Trociuka (z 20 lipca 2012 r.) do senatora Krzysztofa Kwiatkowskiego, przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Senatu RP.

Jednym z wątków poruszonym w piśmie, jest m.in. kwestia przyznawania przez Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, orzeczeń osobom, które w ramach represji stosowanych przez organy siłowe PRL wobec osób działających na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, w okresie od 1 stycznia 1956 r. do 31 lipca 1990 r., pod pozorem realizacji powszechnego obowiązku obrony, były powołane do pełnienia czynnej służby wojskowej. W piśmie tym zaprezentowano m.in. informacje, zarówno Instytutu Pamięci Narodowej, jak i Wojskowego Biura Historycznego, na temat skali tego rodzaju represji oraz problemów związanych z dostępnością do dokumentów, często niekompletnych oraz do dzisiaj niezachowanych m. in. z uwagi na celowe ich niszczenie w poprzednich okresach przez organy wojskowe i organy bezpieczeństwa PRL (tekst pisma z-cy RPO w materiałach do petycji).

OPRACOWAŁ

Robert Michał Stawicki

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz